

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *György Endre*
Cím: *Új rend az utcaelnevezésben*

Forrás: *Ujság*

Bp

(Hely)

1936

(Idő)

XI

8

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy *425.092.1*

Hely

Idő *"1936"*

Személy

Helyszám

16 Új rend az utcaelnevezésben

A Közmunkatanács most készülő szabályrendelete megszünteti a pesti utcaelnevezések szürke egyhanguságát és színesebbé, költőivé teszi az utcaneveket

Budapest utcanevei általában nem túl szerencsések, de nemrégiben olyan elnevezések kerültek a XIV. kerületben az utcajelző táblákra, hogy indokoltan kifogásolhattam.

Az utcanevek keresztapja a fővárosban a Közmunkatanács. A tanácsban külön bizottság foglalkozik az alkalmas utcanevek kiválogatásával. Kánikulai meleg gyötörte Budapestet, amikor a Döbrentei téri palota hús termeiben megszülettek a furcsa elnevezések: Zabla-utca, Heveder-utca, Kengyel-utca, Nyereg-utca és Kantár-utca. A Piarista Rend zuglói telkeit parcellázták ekkoriban és az ujonnan nyílt utcáknak adták ezeket a cseppet sem hangzatos elnevezéseket. Joggal kérdezte meg az Ujság, hogy miért éppen nyeregszerelési tárgyokról kapták nevüket a kis utcácskák és főként miféle köze van a Piarista Rendnek a nyeregszerelésnek? Mindjárt rá is mutattam arra, hogy mennyivel szebben hangzik két kis XI. kerületi utcácska neve: *Estike- és Kankalin-utca*, egyben pedig megkérdeztem, nem lehetne-e az utcaelnevezéseket inkább ilyen irányban folytatni?

Válasz nem jött a Közmunkatanácstól, amint hogy évek óta nem érkezett felvilágosítás arra a sok kérdésre, hogyan választják ki a joggal kifogásolható utcaneveket és miért éppen ezeket tartja megőrköztetésre méltóknak a tanács utcaelnevező bizottsága, amikor annyi sok szép lehetőség, annyi értékes külföldi példa áll rendelkezésre? A sok panasz, kifogás ugylátszik mégis csak átszivárgott a Közmunkatanács épületének nem tulságosan vékony falain. Ha nem is felelgetett a felzudulásokra, valójában ezek megtették hatásukat. Végre-valahára belátta a tanács, hogy a mai rendszert követni többé nem lehet. Elhatározta, hogy az utcaelnevezéseknél a jövőben új rendszert követ és igyekszik a zürzavart okozó, kifogásokra alkalmas adó elgondolásokat megszüntetni.

Képzleti vagy érzelmi tartalom az utcanevekben

Elek Artur az Ujság képzőművészeti kritikusa igen érdekes cikkben követelte annakidején, hogy

a semmitmondó üres elnevezések helyett színes utcaneveket alkalmazzanak. Cikkében elmondta, hogy egy ízben Arezzóban, ebben a kis olasz városban jártában mennyire megfogta egy kertek felé lejtő kis utca elején a fehérbetűs utcatábla felírása: *Via della Bella Fioraia*, a szép virágáruslány utcája. Megállította és megdobbantotta a szívét. És már el is indította képzeletében a kis virágárusleányról szóló történetet, amelynek az utcácska a nevét köszönhette.

Az idegen városban egyszerre a meghittség érzése öntötte el: megszállotta szívét a költészet melege. Beszámolójában meg is jegyezte, hogy nem szabad lebecsülni a szerencsés utcanevek a lélekre való hatását. Szerencsés utcanevek pedig azt jelölte meg, amelyben képzleti, vagy érzelmi tartalom van. Ezért tehát szerinte az olyan testületekbe, amelyek az utcák elkeresztelését intézik, helyes volna költőket is beválasztani. Hibáztatta, hogy a budapesti utcaelnevezésekben hiányzik a tervszerűség és a fantázia, aminek következménye az, hogy igen sok prózai hangzású utcanevünk van.

Julianus barát-utcája, Mátyás király tere

Gallina Frigyes dr. a főváros korán elhunyt elnöki tanácsnoka igen értékes kötetben foglalkozott Budapest utcaneveivel. Ő is azt hibáztatta, hogy tulsok a szürkeség, a képzeletre egyáltalában nem ható monoton név, amelyet a legtöbben még annyira sem érdemesítenek, hogy egyáltalán megjegyezzék, nemhogy a kellemes emlékek közé raktározzák el.

A várbeli utcanevek közül kipécézett néhányat, hogy igazolja mennyire jelentéktelenek.

figyelemre nem méltóak és ezek helyébe ajánlotta a következő elnevezéseket: *Julianus barát-utcája*, *Feketesereg-utca*, *Tüzes Gá'or-utca*, *Anjou-utca*.

Különösnek találta Gallina dr., hogy *Mátyás király várában sem Mátyásról, sem környezetéről nincsen elnevezve utca*. Meg is kérdezte, miért ne hívhatnák a semmitmondó elnevezésű *Disz-teret Mátyás király-terének* és miért ne viselhetné a várnak egyik ódon utcája *Beatrix királyné* nevét?

Párisi példák egész tömegét sorolta fel, amelyeket érdemes volna Budapesten is követni. Majd egész sereg magyar írók nevezett meg, akiknek még nincsen utcája, vagy tere a fővárosban. Ezeknek a példákna sorát toldotta meg Elek Artur, amikor azt ajánlotta, hogy *teremtessenek Budapesten Dante-teret, Shakespeare-teret, Homéros-teret*, az *Hona-utca* üres hangzású nevét pedig toldják meg a *Tündér*, vagy *Szép jelzővel*. Mennyivel vonzóbban, sokatmondóbban hangzanék: *Tündér Hona utcája*, vagy *Szép Hona utcája!* A Hunfalvy-utca nevét pedig *Árpyrus herceg utcájává* akarta átalakítani, hogy ezáltal a mesék világába vezesse el az itt járó-kelőt és egyuttal megőrköjtse irodalmunk egyik halhatatlan alkotását.

Ahogy egy utcaelnevezés megszületik...

Mennyivel több élénkség, szellemesség van ezekben az elnevezésekben, mint a Zabla-utca, Kantár-utca, Nyereg-utca nevében! De hogyan is születnek meg az ilyen utcanevek? Honnan veszik az ilyen agymegnemelőt, szintelen ötleteket? Véletlenül megtudtam a Zabla- és Nyereg-utca elnevezésének hiteles történetét.

A Közmunkatanács illetékes osztálya, amelyik az utcaelnevező bizottságot foglalkoztatja, a Gödöllő-környéki kisközségekről (tekintettel arra, hogy az említett XIV. kerületi utcák Gödöllő felé esnek) akarta ezeket elneveztetni. *Ez se tulsok fantáziára vall, de mégis csak több, mint a nyergesipar termékeitől, a lovasfelszerelésektől való ötletköleszítés.* A bizottság öregurai a javaslatot nem fogadták el. Hangsúlyozták, hogy kisjelentőségű utcákról lévén szó, olyasféle elnevezést kell adni, amely az apró utcácskák jelentéktelenségét kidomborítja ugyan, de az emlékezetben mégis könnyen megmarad. Nagy választék nem volt olyan utca nevekben, amelyek ezeknek az apró közöknek, átjáróknak megjelölésére kellően jelentéktelenek lettek volna. Közéleti nagyságok, nemzeti hősök, ismert férfiak névsorát nem akarták ezekre az utcákra pazarolni és így bukkant fel a gondolat, hogy a nyergesipar a ló hátáról átültetik valamelyik utca elejére. A nyári hőségtől eltikkadt, bóbiskoló öregurak lelkesülten kiáltottak fel: „Nagyszerű!” Így „lön” *Heveder-utca, Tarsoly-utca...*

1700 utcanév 130 fogalomcsoportból

Hatalmas kartotékrendszere van a Közmunkatanácsnak a már használatban levő utcaelnevezésekről. *Abécé-rendben sorakoznak itt egymás után az elnevezések.* Ha szó van újabb utcaelnevezésről, mindenekelőtt itt nézik meg vajjon nem szerepel-e már ez a név valahol? A nyilvántartó és az ezt alátámasztó hatalmas térkép pontosan kimutatja, hogy az utca melyik kerületben található, milyen hosszúsága, mikor kapta elnevezéseket, esetleg mi volt az előbbi neve, milyen utcák határolják stb.

Nyilván meglepetés lesz mindenki számára, hogy *Budapest 1700 utcanév van.* A Közmunkatanács kartotékjai 1700 érvényben levő utca nevet tartanak nyilván. Legutóbb csoportokra osztották az utca neveket: *virágnev, fánév, városnév, közéleti nagyság, stb.* Kiderült, hogy 130 fogalomcsoport forrásából merít az utcaelnevezés. Már annyira igénybevettek csaknem minden létező fogalomcsoportot, hogy *alig tudnak többé újat találni.* A nyilvántartásban mindössze 50—60 tartaléknev szerepel. Ha hirtelenében 100—120 új utcát nyitnának meg, vagy ugyanennyit kellene átkezesztetni, az utcaelnevező bizottság komoly zavarba jönne.

Történelmi nagyságok nevét nem mindig alkalmazzák szívesen, mert el akarják kerülni az ilyen esetben könnyen adódó összecsapásokat. Ma még a történelmi nagyságokat is politikai, vagy világnézetű szempontok szerint ítélik meg

és így az ilyen vonatkozású utcakezesztelés körül *társadalmi surlódások keletkezhetnek.* Ennek tüzet pedig nem szeretné élesztetni a Közmunkatanács. Inkább *elteszi jó kései időre a neves férfiak, a közéleti kiválóságok emlékének utca táblákon való megörökítését.* Arra az időpontra, amikor a hosszú évtizedek távlatán keresztül sokkal tisztultabb szempontokból ítélik meg a közéleti nagyság jelentőségét, mint amikor ez a történelmi távlat még nem alakult ki.

Közéleti nagyság halála után csak tíz évvel kaphat utcát

Legutóbb egy benyújtott ajánlotta a Közmunkatanács vezetőségének, hogy a *zuglói Hajtsár-utat Könyves Kálmánról nevezzék el.* A tanács vezetősége az indítványt nem tette magáévá, mert egyrészt a külvárosi utat — amiből nagyforgalmú és jelentős — nem tartja eléggé méltónak Kálmán király emlékéhez, másrészt pedig az ut még nincsen teljesen kiépítve és így, amíg vonala végképen ki nem alakul, nem volna helyénvaló annak a mainál nagyobb fontosságot tulajdonítani, illetve ezt történelmi név adásával kidomborítani.

A készülő új utcaelnevezési szabályrendelet, amely a *legközelebbi évtizedekre megszabja az utcaelnevezés rendjét, mindössze néhány pontból áll majd, de ezekben belesűrítik mindazt, ami az utcakezesztelést intéző hatóság fantáziáját, tevékenységét szabályozza.*

Kimondja majd ez a szabályrendelet, hogy *közéleti nagyság elhalálozásától legalább egy évtizednek kell elteltetni, amíg Budapesten utcát kaphat.* Ugy képzelik, hogy ez a tíz esztendő elegendő lesz ahhoz, hogy egy-egy név megtisztuljon a pártpolitikai salaktól; ha nem volt igazi érték letűnjék, ha pedig az, kifényesedjék, egyben pedig megkapja azt a *hiteles fényjelzést, amely az igazi értékeket a többiekől megkülönbözteti.*

A készülő rendelkezés *Budapest területét körzetekre osztja és minden körzetnek „kioszt” két-két vármegyét azzal a céllal, hogy a jövőben a megyében szereplő városok, községek stb. nevéről kezesztelje el az abban a körzetben levő utcákat.*

A cél az, hogy *egy-egy megye, mondjuk Bihar községeinek a magyar fővárosba plántált elnevezése egy helyre kerüljön, ne legyen olyan szétszórt, mint most és ezáltal könnyebbé tegye a tájékozódást.*

Ettől az általános elvtől csupán a *fontvonalak elnevezésénél óhajtának eltérni.* Ezeket a nagy jelentőségében fontos új utcákat az *Árpád-házi királyokról, a nemzeti nagyságokról és ameng-*

nyiben ilyenek adódnak: külföldi személyiségekről szándékoznak a jövőben elnevezni. A névváltozásokat ezentúl sokkal jobban meggondolják, nehogy zavarokat idézzenek elő.

A régi nevek kicserélése, nakkal való pótlása, esetleg két-háromszori átkezesztelése ugyanis *sok nehézséget okoz a postal kézbesítésben, az idegenek tájékozódásában, eltekintve attól, hogy a megváltozott nevű utcák lakóit, kereskedőit, ügyvédeit, orvosait stb. költségbe is veri, mert új levélpapírokat, nyomtatványokat, bélyegzőket kell készíttetni.*

Zavart okoznak a gyakori névváltoztatások

A hatóságnak is pénzébe kerül a gyakori névváltoztatás, mert újakkal kell kicserélni a régi táblákat. Ettől függetlenül *vannak olyan új elnevezések, amelyek csak nagyon lassan, vagy jóformán egyáltalán nem tudnak átmenni a köztudatba.* Maga a Közmunkatanács is tud néhány ilyenről; amikor az *átkezesztelt utca lakossága szívesebben használja a régi elnevezést, az idegen pedig külföldön vásárolt régi térképén hiába keresné az újnevű utcát, ahova el kell látogatnia.*

A készülő szabályrendelet *határozottan megtiltja majd a körutakon belül az utcák elnevezésének megváltoztatását.* Az új intézkedés lényege mindenben tul az lesz, hogy az *utca nevet rendszerbe foglalja, ami ezideig nagyon hiányzott.* Meg akarják szüntetni a zavarokat és az előre megszabott irányelvek pontos követésével ki akarják küszöbölni azt, hogy például *felvidéki városnevek keverődjének be az erdélyi városokról elkezesztelt utcakörzetekbe.* A Rózsadomb Budapest villanegyede. Tavasztól őszig virágbaborult városrész. Helyénvaló és igen dicséretes tehát az a törekvés, hogy a *rózsadombi utcákat csak virágokról nevezik el.* Ezek az utca nevek egybegyűjtve illatos bokréta-ként hatnak majd.

Ki akarják mondani, hogy *azonos elnevezésű utca és tér lehetőleg egymásmellé kerüljön.* Lehetetlenség, hogy az ugyanolyan nevű utca valahol a külső VII. kerületben, a tér pedig Budán legyen. Angliában igen gyakori eset, hogy ugyanaz a név öt-hat formában is előfordul. Egy nevet visel a tér, az ut, az utca, a köz és az udvar *Ezt a rendszert akarják követni Budapesten is.* Az ut, vagy az utca elnevezése azonos lesz a közeli tér nevével, mert a kisebb utcaközöket, a két ház összetorkolásából alakuló udvarokat nálunk nem szokás külön megjelölni.

A föld színével egyenlővé tett *Tabán régi romantikus utca nevei fészababduáltak.* Ezeket az elnevezéseket rövid „kíméleti idő” leteltével újból alkalmazzák. Lehet, hogy a *Kacsá-utca, Hadnagy-utca* nevével és a többi elnevezéssel a *Tabántól egészen távol, valahol a Zuglóban vagy Kőbányán találkozunk rövidesen* és azok a szerelmespárok, akik nemrégiben még a kies budai utcácskák macskakövein sétálgattak nagy előszeretettel, régi emlékeket kutatva *átteszik székhelyüket ezekbe a városrészekbe.*

A kerületi kispolgárok emlékének megörökítése

Felvetődött valamikor már az az ötlet a Közmunkatanácsban, hogy a budapesti utcákat az *amerikaiakhoz hasonlóan, nevek helyett számokkal jelöljék meg.* A gondolat egyáltalán nem találkozott helyesléssel, úgyhogy mint kivihetlent, azonnal el is vetették.

Nagyon sokszor előfordul, hogy magánosok (egy-egy ismert család, némelyik utca lakóinak csoportja) beadványt intéztek a Közmunkatanácshoz és utcaelnevezést, átkezesztelést kérnek. *Egy-egy deák budai hentesmester, cipész vagy cukrász szeretne ily módon emléket állítani elhunyt édesatyjának, aki a köznek különösebb szolgálatokat nem tett ugyan, de a gyermeki szeretet az apa polgári munkásságát olyan felmagasztosulva látja, hogy ennek megörökítésére a jótékony alapítványt, vagy a szép sirkövet kevesli.* Méltónak csak azt tartaná, ha *utca táblák tömegei harsognák a tisztos iparos hírnevét.*

Tömegével *árasztották el a Közmunkatanácsot ilyen magánvitatkozású utcaelnevezési kérelmekkel.* A tulzott igényeknek az lett a következménye, hogy a tanács egyideig jóformán *el se fogadott hasonló természetű beadványt.* Az indokolatlan igények visszaszorítása természetesen nem jelenti azt, hogy ne mérlegeljék azt a *kívánságot, amelyben megfelelő sullyal bíró valakiről van szó, még, ha magánember javasol is utcát az illetőnek.*

Az új szabályrendelet azonban mégis *korlátok közé szorítja az ilyen igényeket* azzal a kikötéssel, hogy amennyiben magános, vagy pedig az utca lakóinak kívánságára történik a névadományozás, átkezesztelés, az új utcajelző táblák árát a sikeres akció elindítóinak kell megfizetniük.

Ismertető táblák az utca elején

Hasznos és az *Ujság* által már régóta köve-

teit újítás lesz az, hogy a jövőben a nemzeti nagyságokról elnevezett utca elején (téren) emléktáblát helyeznek el, amely elmondja a fontosabb tudnivalókat arról, akinek nevét az utca viseli, egyben pedig felsorolja azokat az érdemeket is, amelyek a hatóságot hálójának ilymódon való kifejezésére készítették. Ha az utcaelnevezés valamelyik testület vagy egyesület kérésére történik, úgy az emléktábla elhelyezésének kötelezettsége ezt a testületet terheli. Közterületről lévén szó, a tábla elhelyezéséhez a főváros hatóságainak hozzájárulása szükséges, ami remélhetően megakadályozza az izléstelen megoldásokat.

Az új rendelkezést, amely megszabja az utcaelnevezések jövőbeli rendjét, már szövegezik és az hamarosan a Közmunkatanács ülése elé kerül, hogy még ez év vége felé életbelépeszen. A Közmunkatanács nagyon hálás volna Budapest lakosságának azért, ha jó magyar neveket írna össze és azokat eljuttatná, hogy ezek közül válogathassanak. Az ötlettermelőknek azonban meg kell elégedniök a pusztá discsóséggel, a sikernek azzal a formájával, hogy az általuk ajánlott elnevezések egyikét-másikat egy-egy utcátáblán viszontláthatják, de nem írhatják elő a Közmunkatanácsnak azt, hogy melyik utcát kívánják megjelölni ezzel, vagy azzal a névvel.

Radirozzák ki a régi, rossz utcaneveket!

A megvalósítandó új rendszerrel és az ötletes emberek segítségével (de főként azzal, hogy a Közmunkatanács többé nem zárkózik el kívülről jövő jövő hasznos tanácsok elől) remélhetőleg sikerül majd kiszinesíteni Budapest utcaelnevezéseinek szürke egyhanguságát, kirtani az ötletszegénységet, elhervasztani a papirosból csinált virágokat, amelyeknek helyét elfoglalják a kellemesen csengő, jól megjegyezhető, költői hangzású és a fantáziára is ható elnevezések.

Itt az ideje annak, hogy hatalmas radirt vegyenek elő és kitöröljenek a pesti utcanevek anyakönyvéből minden olyan kényszerben fogant, semmitmondó megjelölést, mint a Kenyél-utcáé, a Nyereg-utcáé, a Heveder-utcáé.

GYÖRGY ENDRE